

Licht en donker

In zijn beroemde traktaat *Laokoon oder über die Grenzen der Malerei und Poesie* maakt Lessing het verschil duidelijk tussen literatuur en beeldende kunst. Terwijl je beeldend werk in één oogopslag kunt overzien, als een 'naast elkaar', moet je een literair werk beetje bij beetje ontdekken, in het 'na elkaar' van logisch en chronologisch verbonden gebeurtenissen. *Die Sonnenposition*, de derde roman van de Duitse dichteres Marion Poschmann (*1969), lijkt die glasheldere scheiding teniet te doen.

Altfried Janich, een jonge psychiater uit het Rijnland woont en werkt in een gehavend barokkasteel dat sinds DDR-tijden onderdak biedt aan psychiatrische patiënten. Overdag probeert hij als een zon voor hen te zijn: een middelpunt dat hun licht en warmte schenkt, enige structuur in de chaos van hun leven. De gemoedsrust die hij uitstraalt blijkt echter schijn. Hij ervaart zichzelf meer als randfiguur, doolt tijdens slapeloze nachten door de verlaten zalen en probeert met zijn eigen verleden in het reine te komen.

Dat heeft donkere vlekken. Zijn verongelukte vriend Odilo was een egoïstische wetenschapper, nauwelijks in staat tot contact en zeker niet tot vriendschap. Toch heeft hij hem altijd gefascineerd. Odilo deed proeven met bioluminescentie, als wilde hij licht in de natuur brengen dat hemzelf ontbrak. Altfried op zijn beurt nam hem mee op nachtelijke speurtochten naar zogenaamde 'Elfenkoningen' – door autoconstructeurs gecamoufleerde prototypes die op afgelegen wegen en terreinen testritten maken.

Altfrieds zus Mila blijkt zonder dat hij het wist een relatie met Odilo te hebben gehad. Maar zelfs na diens dood weet ze nauwelijks wat ze aan hem heeft gehad. De vader en de tante van Altfried en Mila zijn als kind uit het huidige Polen naar West-Duitsland verdreven, nadat de nazi's hun ouders voor hun ogen hadden vermoord. Op een reis naar Polen moeten ze vaststellen dat de plek van het onheil niet meer terug te vinden is.

Voor de personages in dit boek is er nauwelijks sprake van ontwikkeling of therapeutische winst. Zoals Altfried zegt: 'Het interessante is de helft die in het donker blijft. De zon beschijnt alleen het oppervlak. En wat zij ziet is niet noodzakelijk waar het om gaat.' Voor de lezer legt Marion Poschmann daarentegen ongekende lagen van inzicht bloot: in het verleden van Duitsland, in de afgronden van de menselijke ziel, in het verband tussen individuele psychopathologie en maatschappelijke tendensen.

Zo is er het verhaal van de man die stiekem alles dubbel koopt om zich te behoeden voor het verlies mocht een toestel niet meer werken. Of van de succesvolle jockey die na een ongeval van een collega met een gedrogeerd paard zulke paniekaanvallen krijgt dat ze het paardrijden moet opgeven, de straat niet meer over durft en zich probeert te kalmeren met een zelfgenaaide pluchen pony.

De ongemeen rijke woordenschat, het over en weer schakelen tussen heden en verleden, de microscopisch scherpe beschrijving van zintuiglijke waarnemingen en de inlassing van compacte essayistische beschouwingen over onder meer plaats, tijd, schoonheid en handeling vragen heel wat concentratie. Gelukkig brengt het hechte weefsel van motieven als zon en nacht, licht en donker, zichtbaar en onzichtbaar samenhang in de lectuur. Die wordt een steeds dieper afdalen in een verdrongen werkelijkheid van gemis en verlies, voorbij de verhalen van beheersbaarheid en vooruitgang. 'Men zegt dat de tijd alle wonden heelt, maar het tegendeel is het geval. We verzinnen de tijd, en vervolgens laat hij ons sterven.' Als het boek uit is, heb je niet zozeer de indruk een handeling te hebben meegemaakt als wel een onmetelijk diep, ambivalent ogenblik.

Erik de Smedt

Marion Poschmann, *Die Sonnenposition. Roman*, Suhrkamp Verlag, Berlijn, 2013, 337 blz., 19,95 euro, ISBN 978-3-518-42401-8

verschenen in: *Streven*, november 2013